

Forvaltning av Oslos byvassdrag

Av Kjell Sandaas

Kjell Sandaas er faglig leder,
Helsevernetaten, Oslo kommune

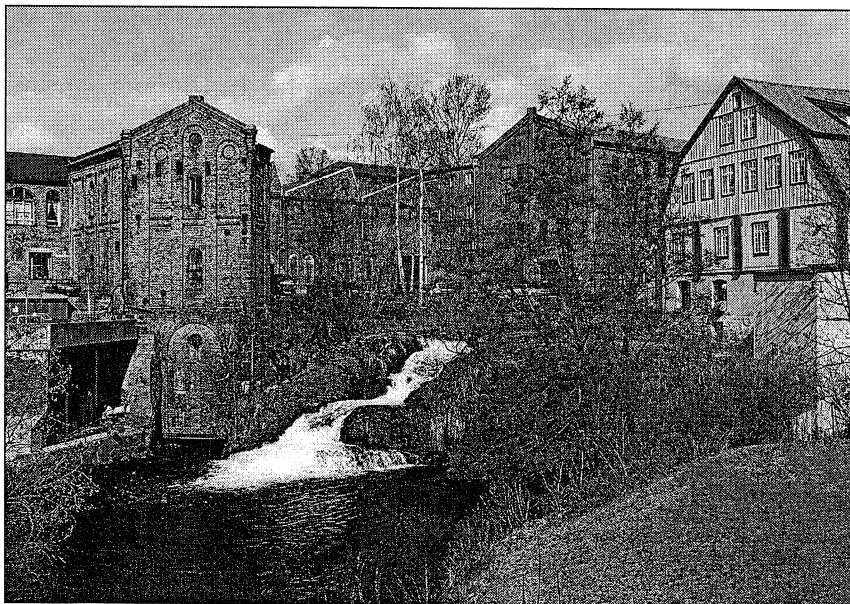
Innlegg på seminar 6. april 2000.

Bakgrunn

Oslo har siden 1980 hatt sitt *Overvåkingsprogram for vassdragene* og fra 1982 sitt *Prinsippprogrammet for vern av elver, bekker og vann*. Bystyre vedtok i 1985 at man ikke ønsket bekkelukkinger og etterlyste en juridisk hjemmel for å kunne nekte lukkinger. Videre skulle bekkelukkinger over 50 m behandles av bystyret og et belte på 20 m bredde på hver siden av vassdragene bevares. Jeg tar meg ikke tid til å si mer

om dette i foredraget, men en nærmere presentasjon kommer i foreningens tidsskrift *Vann*. Det vises til artikkel på side 113.

Prinsippprogrammet har reddet Oslos vassdrag og ligger som en premiss i kommunedelplanen for Oslos grønnstruktur (*Grøntplanen for Oslos byggesone*) vedtatt i 1993. I et vedlegg til planen er det lagt inn byggegrenser og regulering til byggeområde/grønt langs de viktigste byvassdragene der presset var størst. Dette har vært – og er – De

Oslopolitiske Retningslinjene for Byvassdragene våre - de såkalte OPRBV - som alt annet blir målt opp i mot. Så også bruken av Rikspolitiske Retningslinjene for Vernede Vassdrag, som vi diskuterer her i dag.

Oslos byvassdrag

Begynner vi i vest er Oslos byvassdrag Lysakerelva, Merradalsbekken, Hoffselva, Frognerelva, Akerselva, Alna, Ljanselva og Gjersjøelva. Første og siste er grensevassdrag mot nabokommunene Bærum og Oppegård. Jeg vil tro at RPR har vært brukt i den forstand at de er omtalt og forsøkt brukt som premiss i saker knyttet til samtlige nevnte vassdrag.

I hht klassifiseringen av vassdrag i RPR kan samtlige, unntatt øvre deler av Ljanselva, henføres til klasse 1 *Vassdragsbelte i og ved byer og tettsteder, som har eller kan få stor betydning for friluftsliv*. Vassdragene i Oslo kommune er ikke klassifisert samlet, men blir klassifisert som en del av behandling av den enkelte sak. Forvaltningen av klasse 1 vassdragene skal legge vekt på å unngå inngrep som er til skade for pedagogiske verdier, friluftslivsverdier, herunder fiske, og framkommelighet i og langs vannstrengen, eller opplevelsesverdier. Det sier seg selv at dette er krevende mål i Oslos byggesone, og erfaringene med og synspunkter på RPR må ses i lys av denne virkeligheten.

Samtlige av Oslos byvassdrag, med unntak av Merradalsbekken, begynner imidlertid i Markaskogene og hører der naturlig hjemme i klasse 2 *Vassdrags-*

belte med moderate inngrep i selve vannstrengen, og hvor nærområdene består av utmark, skogbruksområder og jordbruksområder med spredt bebyggelse.

I RPR åpnes det for at kommunene kan definere andre klasser i tillegg til disse tre tilpasset lokale forhold. En høyst aktuell klasse i Oslo – dersom det finnes hjemmel – er gjenåpning av lukkede vassdrag og gjenerobring av nedbygde bredder eller vassdragsbelter (et dagsaktuelt eksempel er Gaustadbekken gjennom forskningsparken ved Blindern). Denne nye klasse 0 *Vassdragsbelte uten eller kun med delvis åpen vannstreng og som kan få stor betydning for rekreasjon og friluftsliv* bør hjemle gjenåpning av lukkede vassdrag, gjenerobring av vassdragsbeltet og kanskje fastlegge prinsipielle mål for utviklingen av slike områder.

Berørte interesser i Oslos byggesone

Brukerkonflikter oppstår hovedsakelig mellom ulike utbyggingsformål og rekreasjon (fra fremkommelighet til naturopplevelse).

Helt generelt og gjennomgående er *friluftslivets* interesser dominerende, spesielt knyttet til turveier mellom bolig og Marka eller fjorden. De samme turveiene kan ha stor betydning for arbeidsreiser, skoleveier og alment i nabolaget som trafikkfrie og trygge *sarveier*, samt *leke- og erfaringsområder* for barn og unge. Viktig er også etter manges mening *naturopplevelser* knyttet til vegetasjonsbeltet langs vassdragene, eksempelvis et frodig fugleliv om våren.

Kartlegging av biologisk mangfold etter Direktoratet for naturforvaltnings håndbok skal startes opp, men typisk urbane naturtyper er lite omtalt. Oslo har imidlertid en god grønnstrukturkartlegging som utgangspunkt. Oslos byvassdrag har vært utrolig rike på biologisk mangfold, men noe er (og kommer) tilbake. Vi finner rikelig med stasjonær ørret, gytende sjø-ørret (eksempelvis i Frognerelva ved Sjølyst) og laks i Akerselva. Mer oppsiktsvekkende er det kanskje at vi finner akvatiske rødlistearter som elvemusling, spissnutet frosk, stor og liten salamander, og edelkreps i Oslos byggesone. Det terrestriske miljø har også spennende innslag av naturtyper med begrenset utbredelse i Norge.

Konflikter med biologisk mangfold

finnes, men vi redder ikke Oslos viktigste biologisk mangfold ved å sikre grønnstrukturen i byggesonen. For helse, oppvekst og trivsel derimot har den stor betydning.

Dagens situasjon

Stormløpet mot Oslos rennende vann tok for alvor fart i siste halvdel av forrige århundre. Ny teknikk og et voksende arealbehov for en by i sterk vekst hadde ikke tid til å bry seg om bekker og dammer, langt mindre plante- og dyrelivet som hørte til der. Statistikken viser oss at ca 72 % av vassdragene i byggesonen nå er lukket og at 28 % fremdeles er åpne. Totalt har det vært ca. 315 km vassdrag i Oslos byggesone, og i dag er 226 km borte fra overflaten (fig. 1). I hovedsak er de minste

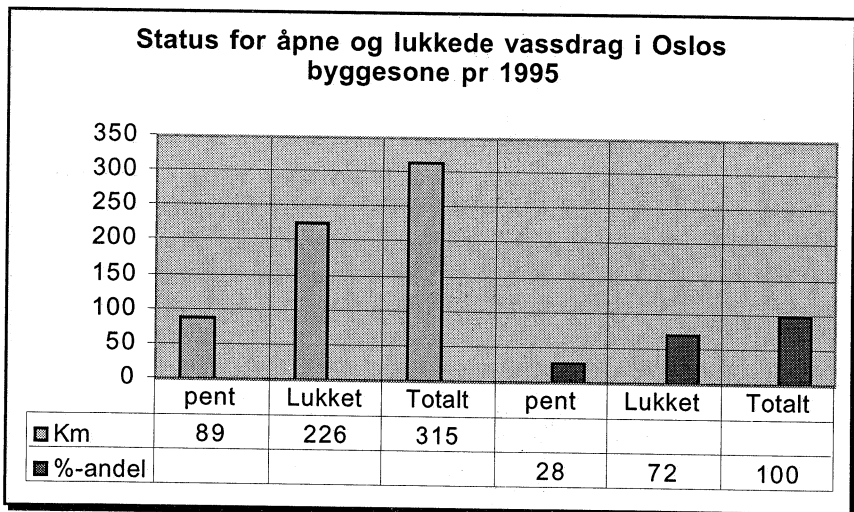

Fig. 1. En kartlegging av alle opprinnelige vassdrag i Oslos byggesone viste at disse hadde en samlet lengde på 315 km. I 1995 var 226 km av disse lukket og 89 km fremdeles åpne vassdrag. Dette betyr at 72 % av vassdragene var lukket og 28 % åpne i dagen.

bekkene, og spesielt bekker i indre by, som har forsvunnet. Men også i Gro Ruddalen som hatt en meget finmasket nettverk av vannårer, er svært mye blitt borte.

Kommunedelplanen for Grøntstrukturen brukes der den gjelder, og konflikten er da på forhånd delvis avklart og vedtatt. De rikspolitiske retningslinjene har langsomt krøpet inn i folks bevissthet – hos både planleggere og lokabefolkning.

Eksempler fra Oslo kommune

I de omtalte sakene er RPR brukt eller forsøkt brukt som argumentasjon for å utarbeide grunnlag for å utrede forhold og sammenstille data som legges til grunn i vurderinger og krav knyttet til tiltak eller planlegging:

Sørkedalselva i Marka, klasse 2 vassdrag, ikke typisk urban problemstilling: Grunneiersøknad om inngrep i elveløp pga. isgang og ersjon omkring brokar. Vi henviste til PRP og forekomst av rødlistearten elvemusling nedstrøms.

Ljanselv-vassdragets øvre deler med bekker og tjern i Kommunedelplan for Gjersrud-Stensrud. Er klasse 2 vassdrag i dag, men blir klasse 1 etter utbygging. Forekomst av den rødlistede arten liten salamander. Tidlig utredningsstadium.

Gaustadbekken er klasse 1 vassdrag og lukket i neste hele sin lengde. I forbindelse med anlegg av ny vei som krysser det lukkede bekken, bør det stilles krav til utføring som ikke vanskeliggjør en fremtidig gjenåpning av bekken i Gaustaddalen.

Ljanselva ved Hauketo er typisk klasse 1 vassdrag. Vedtatt reguleringsplan som hjemler boligbygging, er klarert i fht. Grøntplanens krav til beskyttelse av vassdraget (20 m vassdragsbelte). Bystyret har nylig, med henvisning til RPR, sagt nei til utbygging og bedt om ny regulering som sikrer hele elvedalen som friområde.

Alna er et typisk klasse 1 vassdrag. Tekniske løsninger og konsekvens av Postens brevsenter, for mulig fremtidig gjenåpning i nytt løp, ble pålagt utredet i KU.

Hoffselva og Smestaddammen er typisk klasse 1 vassdrag. Reguleringsplan vedtatt 1986, oppgraving, nytt vannspeil/kotehøyde. Sjø-ørretgryting, spissnutet frosk, stasjonær ørret, ornitologi, rekreasjon etc.

Akerselva er klasse 1 vassdrag. Gjeldende kommunedelplan ble vedtatt før RPR kom og sikrer elva og breddene godt nok. Planen bygger på Oslos egne retningslinjer.

Erfaringer med bruk av PRP i Oslo kommune

En oppsummering av synspunkter på de rikspolitiske retningslinjene for vernede vassdrag, fra 8-10 representanter for Oslos plan-, park- og vannmyndigheter, ser slik ut:

Det er positivt med de rikspolitiske retningslinjene for vernede vassdrag, men de er for upresise. Juridiske hjemler er nødvendig i urbant miljø med høye tomtepriser og utallige inngrep i 100 m belte fra før (nå følger RPR KU-kravene, som kun gjelder ubebygde mark). Statlige retningslinjer vil sann-

synligvis måtte blir for generelle for Oslos behov for konkrete avklaringer i plan- og byggesaker. Men de er gode å ha i ryggen som et overordnet mål.

Litteratur

Nordahl-Olsen, T. og Halvorsen, K. 1993. Oslo kommune. Etat for miljørettet helsevern. Miljøstatus 1992. Natur og miljø i Oslo kommune pr. 1992. ISBN 82-91332-00-2.

Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten. 1991. Grøntplan for Oslo. Kommunedelplan for grøntstruktur i byggesonen. Rapport, 119 sider.

Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten. 1991. Grøntplan for Oslo. Kom-

munedelplan for grøntstruktur i byggesonen. Vedlegg nr: 1. Detaljerte kart med forslag til bindende arealbruk. Rapport, 28 sider.

Oslo kommune, Vannverngruppa. 1982. Miljøpolitisk prinsippprogram for vern av elver, bekker og vann. Rapport, 18 sider.

Oslo kommune, Vannverngruppa. 1980. Samlet overvåkingsprogram for vern av elver, bekker og vann i Oslo. Rapport, 29 sider.

Waage, J. 1995. Grønn plakat. Endringer i grønnstrukturen i Oslos byggesone pr. 1995. Grønne indikatorer. Oslo kommune, Miljø- og næringsmiddeletaten. Notat, 2 sider.